

17. Humboldt W. v. Über den Dualis / Gelesen in der Akademie der Wissenschaften am 26. April 1827 / Wilhelm von Humboldt // ders. Schriften zur Sprachphilosophie. – Darmstadt : Fink, 1963. – S. 113–143.
18. Lakoff G. More than Cool Reason. A Field Guide to Poetic Metaphor / G. Lakoff, M. Turner. – Chicago, L. : Univ. of Chicago Press, 1989. – 230 p.

Остапенко Вікторія. Типи імплікатур в поетическому дискурсе Р. М. Рільке. В статті модифікується поняття «імплікатура» для поетического дискурсу. Імплікатура в поетическому дискурсе являється компонентом значення, який прихований в поетическому тексті і актуалізується в свідомості читача на основі мовних індикаторів і дискурсивного контексту. В поетическому дискурсе Р. М. Рільке актуалізуються імплікатури двох типів – метафорическіє і перифразовіє. Метафорическіє імплікатури ґрунтуються на простій метафорическій пропозиції, котра демонструє чотири моделі в залежності від експліцитного або імпліцитного способу вираження її елементів. Перифразовіє імплікатури актуалізуються на основі стилістическої фігури перифрази і демонструють шість підтипів в залежності від способу парафразирования. Виділеніє типи імплікатур являються конвенціональними, т. є. прив'язаними до мовних засобів поетического твору – метафори і перифрази. Конверсационніє імплікатури не притаманні поетическому дискурсу ввиду специфіки комунікації між автором і читачем в поетическому дискурсе, котра відбувається при посередничестві естетическої функції і являється віддаленою во времени.

Ключевіє слова: актуалізація, імплікатура, метафора, перифраз, поетический дискурс, пропозиція, Р. М. Рільке.

Ostapchenko Viktoria. Implicature Types in R. M. Rilke's Poetic Discourse. The article modifies the term «implicature» for poetic discourse. The implicature in poetic discourse is a component of the meaning hidden in the poetic text and actualized in reader's consciousness through language indicating devices – metaphor and periphrasis. Metaphorical implicatures build on a simple metaphorical proposition which presents four patterns depending on explicit or implicit representation of its components. Periphrasis implicatures are actualized through the stylistic figure of periphrasis and present six subtypes depending on the way of paraphrasing. The distinguished implicature types are conventional, i.e. tied to the language means of expressing the meaning of poetic text – metaphor and periphrasis. Conversational implicatures are not peculiar to poetic discourse due to the specific nature of communication between the author and the reader in poetic discourse which occurs through intermediary of the aesthetic function and is distant in time.

Key words: actualization, implicature, metaphor, periphrasis, poetic discourse, proposition, R. M. Rilke.

Стаття надійшла до редколегії
29.03.2016 р.

УДК811.111'33:003+811.111'37

Lilia Potapenko

Strukturalno-semantyczne właściwości listów Stefana Żeromskiego

Dokonana w artykule tekstologiczna analiza listów Stefana Żeromskiego ma na celu wyjaśnienie strukturalno-semantycznych właściwości ich tekstów. Specyfika epistolograficznych tekstów pisarza jest rozpatrywana na tle jego stosunku do europejskiej tradycji epistolograficznej i jego ujęcia zagadnień listu jako gatunku mowy. Materiał artykułu świadczy o trzymaniu się przez pisarza zasad epistolograficznej tradycji europejskiej, jeśli chodzi o formalnej organizacji listu, natomiast o luźnym podejściu autora do organizacji treści świadczy okoliczność, że kształtowanie treści wyraźnie odbiega od kanonów gatunku i rozwija się w stronę literackości. Wśród czynników, które tworzą specyfikę listów pisarza i wyróżniają je spośród innych wzorców gatunku, w artykule zostały wyodrębnione derywaty słowne, rozległa synonimika, antonimia, wielość używanych epitetów i metafor, założona semantyczna niedokończoność zdań, semantyka ukrytych treści, gatunkowy eklektyzm – te cechy tworzą idiosstyl pisarza i nawiązują do jego utworów literackich, co pozwala wnioskować, że epistolografia Żeromskiego pełni funkcję warsztatu pisarskiego.

Słowa kluczowe: gatunek, tekst epistolograficzny, rama tekstowa, tekst główny, idiosstyl, eklektyka gatunkowa.

Sformułowanie problemu naukowego i jego znaczenie. Współczesne zainteresowanie językoznawstwa i literaturoznawstwa pisarstwem osobistym powodowało szczegółowe opracowanie korespondencji wielu wybitnych pisarzy. Jednak w zakresie badań epistolograficznego dorobku Stefana Żeromskiego dotychczas

© Potapenko L., 2016

zauważalna jest luka zarówno na gruncie prac literaturoznawczych, jak i językoznawczych. Zwłaszcza na tle ogromu żeromianów brakuje pozycji, przedstawiających listy Stefana Żeromskiego z perspektywy genologicznej. Tym bardziej niezbadane zostają czynniki, które tworzą specyfikę listów pisarza, wyróżniają je spośród innych wzorców gatunku. Mamy na myśli strukturalno-semantyczne właściwości epistolarnych tekstów Stefana Żeromskiego.

Analiza badań tego problemu. Tę lukę da się częściowo uzupełnić w oparciu o prace znanych polskich badaczy, którzy przyczynili się do rozbudowywania teorii gatunku, w tym – teorii listu jako specjalnego gatunku mowy, pełnego paradoksów [1]. Wśród nich: Zdzisław J. Adamczyk, Stanisław Adamczewski, Alina Aleksandrowicz, Jerzy Bartmiński, Kazimierz Cysewski, Teresa Dobrzyńska, Anna Duszak, Antoni Furdal, Stanisław Gajda, Michał Głowiński, Grzegorz Grochowski, Anna Kałowska, Anna Wierzbicka, Aleksander Wilkoń, Bożena Witosz, Maria Wojtak, Roman Zimand, Stefania Skwarczyńska i inn.

Cel i zagadnienia artykułu. Mając na celu wyjaśnienie strukturalno-semantycznych, właściwości listów Żeromskiego, w artykule zamierzamy zaakcentować fakt, że badanie korespondencji pisarza jest sprawą perspektywiczną nawet z dwóch powodów: włączone do dyskursu humanistycznego listy Żeromskiego uzupełnią wizerunek jego epoki, a także odsłonią sposoby autoprezentacji pisarza.

Przedstawienie podstawowego materiału i uzasadnienie wyników badania. Niedosyt naukowych opracowań listów pisarza częściowo tłumaczy się tym, że przez długi okres były one niedostępne dla badaczy, a częściowo tym, że, przyćmione blaskiem jego słynnych *Dzienników*, pozostały niedocenione jako wartościowe ego-dokumenty i cenne wzorce intymnego piśmiennictwa.

Lista zbioru zachowanych lub znanych listów Żeromskiego liczy na dzień dzisiejszy ponad tysiąc jednostek. Przygotowanie pełnej edycji *Listów* Stefana Żeromskiego zostało rozpoczęte zaraz po śmierci pisarza w 1925 roku i dopiero w roku 2010 został wydany 6. ostatni tom wydawanych przez «Czytelnik» listów a 39. tom «Pism zebranych» S. Żeromskiego. Mimo braku precyzyjnej ciągłości zbadany materiał epistolograficzny pozwala na pewne uogólnienia dotyczące struktury i semantyki listów Żeromskiego.

Analiza korespondencji pisarza bez względu na okres jej prowadzenia doprowadza do konkluzji, że owe listy jako cechę stałą zachowują ściśle podporządkowanie konwencji gatunkowej: jest w nich stosowana właściwa rama metatekstowa, tekst główny cechuje spójność i konsekwencja tematyczna, a naczelnym czynnikiem koherencji jest podmiot. Jednak na tle podstawowej wierności gatunkowi listy Żeromskiego zawierają cechy, które stanowią o ich specyfice, ujawniającej się zarówno na poziomie struktury, jak i semantyki.

Zanim przejdę do omówienia szczególnych cech tekstu głównego, które pokażą, jak mają się listy pisarza do wzorców gatunkowych, przedstawię wyniki analizy materiałowej dotyczącej ramy tekstowej.

Dokonana analiza materiału pokazuje, że cechą charakterystyczną listów pisarza jest przestrzeganie zasady podawania okoliczności pisania listu – *miejsca i daty*. Przy tym miejsce pisania jest regularnie odnotowywane w listach do korespondentów z dalszego kręgu komunikacji prywatnej, mniej regularnie – do bliższych przyjaciół. W listach do żony i syna często wskazówka dotycząca miejsca nie jest obecna, z okoliczności dotyczących pisania zostaje wyjaśniana tylko data, co wypływa z pragmatycznej presupozycji, że rodzina czekająca na list dobrze wie, skąd Nadawca list napisze. Jest zauważalne, że wskazówka na datę i miejsce nie ma w badanych listach stałego miejsca i jest odnotowywana przez Nadawcę zarówno na początku pisma, jak i w zakończeniu, co też jest akceptowane w ramach reguł gatunkowych: *Oleśnica, 11 XII[18]86; 25 XI[18]88, Zakopane; 26 IV [18]92 Warszawa; Rapperswil, 17 VIII 94; Zakopane, 16 lipca 1904, Ud [5]*.

Obecność *formuły adresatywnej* zawierającej najczęściej emocjonalnie zabarwione zwracanie się do adresata jest zasadniczą cechą wszystkich listów Żeromskiego. Czytamy w listach: *Moja ukochana Heluniu! Moje małżeństwo najdroższe! Niewierna żono!!!!!! Kochana Tusiutku! Szanowny i Drogi Panie! Wielmożny Panie Dyrektorze! Kochany Rafale!* [5].

Także listy cechuje stałe odwołanie się do *przebiegu korespondencji* z adresatem: *Nie odpisałem na list Szanownego Pana niezwłocznie, ponieważ [...]; W tej chwili otrzymałem list Szanownego Pana [...]; Wiem, jaki jestem niewdzięczny, na tyle twoich listów odpisując dziś dopiero [...]*[5].

Co dotyczy *formuł finalnych* stwierdzających «związanie» kontaktu – ich stosowanie także jest stałym elementem ramy metatekstowej badanych listów: *Kończę, bo już się ściemnia; Chce mi się zakończyć zapewnieniem...; Kończę bezsens niniejszy przeproszeniem; A zresztą – kończę* [5].

Zwraca uwagę charakter *pozdrowień* zamykających list: są stosowane obligatoryjnie, często mają charakter rozbudowany, zawierając dodatkową informację, jak w następujących przykładach: *Łączę serdeczne pozdrowienia od nas wszystkich i Futura, który w tych dniach będzie derzał ispytanie, pozostaje z prawdziwym i głębokim szacunkiem; lub: Zaselając Szanownemu Panu serdeczne pozdrowienia od nas wszystkich i przepraszając Go uprzejmie, jeżeli cymkolwiek bez wiedzy i chęci uraziłem Szanownego Pana, pozostaje z prawdziwym i głębokim uszanowaniem* [5].

W przytoczonych przykładach jest zauważalne, że występuje tendencja łączenia wyrazów szacunku z połączonymi pozdrowieniami w jednym zdaniu. Jeśli zaś chodzi o oddzielne **formy pożegnalne** – są one u Żeromskiego wyraźnie kurtuazyjne i eksponujące znajomość tradycji epistolograficznej: *Ściskam Cię serdecznie i oczekuję całą duszą; Ściskam Was wszystkich serdecznie;; Ściskam dłoń Twoją i zasęlam pozdrowienia całej Twojej Rodzinie; Przy tej okazji łączę wyrazy najgłębszego szacunku, z jakim niezmiennie pozostaję itp.* [5].

Podpis, który jest obligatoryjnym zamykającym elementem listów Żeromskiego (oprócz listów do Oktawii i syna), najczęściej ma kształt tradycyjny: *S. Żeromski; sługa powolny Stefan Żeromski; Twój na zawsze St.; Wasz S. Żeromski; Stefan.* Żartobliwe podpisy występują dość rzadko i tylko w listach do Oktawii.

Jak się okazuje, niewłaściwe dla listów Żeromskiego jest stosowanie **postscriptum**: jest ono bardzo rzadkie, a jeśli jest wprowadzane, pojawia się bez konwencjonalnego wyodrębnienia przez sygnały graficzne P. S. lub PS. Wypowiedzi, umieszczone w funkcji postscriptum, na odmianę od czechowowskich wcale nie posiadają cech artystycznych, jak w przytoczonym przykładzie: *Ile lat ma Twój syn? Gdzie się uczy? Mój ma 12 lat i jest trzeciej klasie Liceum Montaigne 'a* [5]. Dana uwaga jednak nie jest przejawem zaburzenia formy gatunkowej, ponieważ obecność postscriptum w liście jest fakultatywna.

Analiza ramy metatekstowej listów Żeromskiego ujawnia stosowanie całego zespołu jej elementów, co świadczy o przywiązaniu pisarza do europejskiej tradycji epistolograficznej tkwiącej w kulturze polskiej.

W odróżnieniu od formalnej strony listów ich treść i sposoby jej wyrażania reprezentują luźniejsze ujęcie konwencji gatunkowej. Treść listów rozwija się w stronę literackości, przekraczając granice literatury użytkowej. Literackość owa występuje na różnych poziomach tekstotwórczych: od słownictwa utworu epistolograficznego, poprzez jego strukturę składniową, architekturę tekstu, stosowane w tekście głównym typy tekstu, strategie autokreacji itd. Ponieważ Żeromski, szczególnie jeszcze «w drodze» do literatury, traktował pisanie listów jako warsztat pisarski (zresztą, w ten sam sposób traktował dzienniki), wszystkie tendencje tekstotwórcze, później przejawiające się w jego utworach fabularnych, są rozpoznawalne w jego listach.

Przede wszystkim, w listach, jak i w utworach Żeromskiego, da się wyczuć dążenie pisarza do zachowania w piśmie naturalnego toku żywej mowy, fascynację bezpośrednim procesem rodzenia się słowa. Ta swoistość czyni z utworów Żeromskiego, zarówno epistolograficznych, jak i literackich, zjawisko samobytnie na tle całej historii literatury polskiej.

Ponieważ główną zasadą tekstotwórczą listów Żeromskiego, jak wspomniałam wyżej, jest respektowanie konwencji gatunkowej, specjalnie skupię się tylko na momentach, które ujawniają niezgodność z konwencją, a wobec tego pozwalają poznać swoistość listów pisarza. Pomysłodawczyni współczesnego projektu badawczego dotyczącego słownictwa pism Żeromskiego Kwiryna Handke omawia w *Tomie wstępnym* obfitą literaturę przedmiotu, zawierającą wybór najważniejszych publikacji o Stefanie Żeromskim, jego twórczości, stylu i języku. Otwiera listę książka Stanisława Adamczewskiego *Serce nienasycone*, która przez lata pozostaje jednym z najbardziej rzetelnych opracowań specyfiki języka pisarza. Tworzona za długo przed powstaniem lingwistycznej analizy tekstu, książka ta sięga sedna twórczej manieri Żeromskiego, odnosząc ją do osobowości pisarza – bujnej i sprzecznej, która zarówno stanowiła o świetności jego pisarstwa, jak i jego zboczeniach – manierze superlatywów. Autor dał rejestr pisarskich «grzechów» Żeromskiego, zaliczając do nich oprócz superlatywów także natłok ulubionych metafor, pasję do nagromadzeń, wielorakie chwytły leksykalne, stwierdzając, że grzechy te są nierozdzielne od cnot, bo tworzą kompleks odrębny, jedyny w swoim rodzaju [2].

Przez dłuższy zaś czas utrzymywała się krytyczna opinia o pisarskiej manierze Żeromskiego. W refleksji literaturoznawczej wspomniane cechy idiosylu pisarza dostały miano «żeromszczyzny» i były oceniane negatywnie. Jednak w miarę rozwoju koncepcji językowego obrazu świata to określenie pozbyło się nacechowania pejoratywnego, ponieważ styl Żeromskiego został doceniony jako wybitny przykład oryginalności językowego podmiotu. Nie wyklucza to jednak krytycznego podejścia do stosowanych w nim nadmiernych środków językowych.

Obserwując właściwości tekstotwórcze listów pisarza, można przekonać się, że jego epistolografia rzeczywiście pełni funkcję warsztatu pisarskiego – chociażby ze względu na to, że analiza porównawcza słownictwa pism Żeromskiego i słownictwa jego listów wskazuje na pełną korelację ich pól leksykalno-semantycznych. Największa frekwencja cechuje w listach słownictwo z pola *dom i przestrzeń udomowiona i myśl i mowa*, co jest zrozumiałe ze względu na antropocentryczność omawianego gatunku.

Słownictwo dotyczące domu i przestrzeni udomowionej występuje w listach dla szczegółowego przedstawienia otaczającej rzeczywistości, a także jako nastrojowy opis zamieszkałych i zwiedzanych przez pisarza domów, na przykład: *w hotelu Porta Rossa; od naszego mieszkania; wśród ogrodów i will; pod sąsiednią kamienicą serenada* [5], albo opis domu, który występuje jako ironiczna charakterystyka jego właściciela: *Ant. Potocki ma zamiar nabyć dla siebie domek, skromny domek w Zakopanem [...] Taki Stecki obstalowuje sobie u*

Witkiewicz *J pałac w stylu zakopiańskim, formalny pałac [...] W tym domu «biblioteka» niesłychana, gdzie, rozumie się, mnóstwo dzieł o uszczęśliwieniu ludzkości* [5].

Jak pisze Elżbieta Sękowska o funkcjach wymienionej leksyki w utworach pisarza: [...] *Żeromski wykorzystywał w twórczości opisy przestrzeni udomowionej w celu zobrazowania stanu przeżyć wewnętrznych bohatera, a także jako element charakterystyki zewnętrznej* [3].

Z analizy epistolografii pisarza możemy wyprowadzić konkluzję podobną do sformułowanej na temat jego twórczości litarackiej: w listach Nadawca stosuje leksykę z zakresu przestrzeni udomowionej w celu autokreacji, a także jako element zewnętrznej charakterystyki obiektów mówienia.

Następne pole leksykalne o wysokiej frekwencji w utworach Żeromskiego – to leksyka, nazywająca myśl i mowę. Jak sądzi Henryka Sędziak, pełni ona różne funkcje. Przede wszystkim, służy przekazywaniu myśli, przeżyć i doznań, daje możliwość poznania sposobu widzenia świata, sposobu myślenia zarówno autora, jak i bohaterów [4].

Analiza listów pisarza wskazuje na to, że wysoka częstotliwość wyrazów z tej grupy leksykalno-semantycznej także tworzy specyfikę ich tekstów. Spotykamy w listach następujące przykłady: *umysłili; dziwnie smutne uczucia; słów kilka powiedzieć; noszę się i noszę z myślą ufundowania; uważa za wolnomularskie (eheu!) pismo; nie wierzę w 251 energię naprawiaczy rodu ludzkiego ; bredzić listownie; wobec tego rodzaju współbiedników* itp [5].

Specyfikę utworów Żeromskiego tworzą również sposoby przetwarzania leksyki. Mam na myśli zarówno derywaty słowne, jak i sposoby łączenia wyrazów, wśród których wyróżnia się bardzo rozległa synonimika, antonimia, zauważalna jest także wielość używanych epitetów i metafor oraz frazeologizmów. Z wyjątkiem ostatniego czynnika wymienione właściwości języka Żeromskiego znajdują swoją realizację także w listach pisarza.

Na przykład, w listach Żeromskiego obficie występuje ekspresywne słowotwórstwo, na przykład: *glupiećki, ale młody; serenada, wprowadzie precudna; duet najśliczniejszy; młode pisemko; skromny domek; syneczkowi najmilszemu* i in. Obficie są tworzone epitety *głęboki ból; palące łzy; cena straszna; szalona odwaga; serce braterskie; święte stopy; głos niemal piorunowy; łzy przebrzydłe, zdziczałe* oczy, etc) [5].

Wśród cech charakterystycznych dla leksyki listów Żeromskiego występuje rozbudowana synonimika: *Gdy człowieka obejmuje tęsknota, nuda, spleen, pesymizm, smutek wreszcie [...].* Często spotykane jest wymienianie kilku z rzędu par antonimów: *Cię nikt nie kochał moją miłością, tym wszystkim, co jest w człowieku: dobrem i złem, namiętnością iplatonizmem, rozumem i wolą* [5].

Zauważalne jest, że dążenie autora do upiększenia języka listów i do wzbogacenia sposobów wyrazu nie znajduje odbicia w stosowaniu frazeologizmów. Jest powszechnie znane, że frazeologia jest sztuką trafnej, a nawet dowcipnej aluzji, której używa się jako czynnika tworzenia ironii lub samoironii. Natomiast koncepcja całej epistolografii Żeromskiego, moim zdaniem, jest antyironiczna i podporządkowana strategii autokreacji pisarza. Najczęściej podmiot jego listów jest poważny, skupiony na problemach wewnętrznych. Tragiczny w miłości, jak bohater romantyczny, dzielny w kontaktach z przyjaciółmi, jak działacz społeczny, w listach z najbliższymi (z Oktawią i z synem) autor też stosuje strategie jednoznaczne, nie stosuje gry językowej, której służą frazeologizmy.

Natomiast poetyka tekstów epistolarnych Żeromskiego obfituje w liczne porównania: *twarde jak kamień nieszczęście; nerwy [...] jak rozluźnione struny starej gitary*, zauważalne jest również użycie metafor i personifikacji (*żyj i świeć, jasna gwiazdo!.. II zegary [...] biją i przesywają mnie na wskroś*) [5]. Ta okoliczność potwierdza literackość listów Żeromskiego i ujawnia autorską intencję wywołania u Odbiorcy wrażenia estetycznego.

Ze względu na wyżej wskazane zjawiska w zakresie słownictwa listów Żeromskiego i sposobów jego przetwarzania można konkludować, że na poziomie leksykalnym zarówno w utworach pisarza, jak i w jego listach działają te same mechanizmy językowe. W przypadku listów istnieje więcej podstaw, by mówić o nadmiarze stosowanych w nich środków leksykalnych. Jeśli zaś wziąć pod uwagę wspomniane założenie, że «wczesny» Żeromski świadomie kreował listy jako teksty literackie – należy uznać, że ten sposób oddziaływania na emocjonalną sferę odbiorcy przez wyżej wymieniony zasób środków wyrazu należy do konstytutywnych właściwości stylu listów pisarza.

Na poziomie składni w listach Żeromskiego zwraca uwagę przytaczanie kilku jednorodnych części zdania w intencji utrwalenia i akcentowania wypowiedzianej myśli: *cierpię z Tobą bardziej jak brat, bardziej jak mąż, bardziej jak kochanek; znajdują się słowa/ piękne słowa; Nie wiesz, co ci jest, co się dzieje i tak źle się dzieje; Ja Cię rozumiem, Heluniu, rozumiem dobrze* [5].

Tekstotwórczym elementem w listach Żeromskiego jest także założona semantyczna niedokończoność zdań, semantyka ukrytych treści, co jest charakterystyczne dla listu romantycznego: *A chciało mi się choć raz Ci spojrzeć w oczy, bo może już nigdy nie spojrzę...; Znikła... przepadła...; Tak mało ich było w życiu...* [5].

Mimo ogólnego podporządkowania się przepisom gatunkowym listy Żeromskiego czasami prezentują też odstępstwa na rzecz innych gatunków. O gatunkowym eklektyzmie listów pozwalają mówić występujące znaki wtrącenia w tkanę tekstu eseju, opowiadania, sprawozdania, itd. Na przykład, w konwencji gatunkowej sprawozdania ujęte są listy do Henryka Bukowskiego, pisane przez Żeromskiego z Raperswilu: *I. P[an] Fah [...] dał mi rachunek przybliżony za oprawę w ramy ... II. Pokój Mickiewicza już urządziłem [...]. III. W gablocie biblioteczej... urządziłem autografy literatów polskich [...]. IV Oprawy pięciu ksiąg z Kroź są polskie z r.1578 i 1579 itd.* [5].

Jeszcze jeden przykład ujawnia stosowaną dramatyzację przekazu, która też wskazuje na zaburzenie granic gatunkowych listu. Chodzi tu o scenę kłótni Żeromskiego z P. Rużyckim, kasztelanem Muzeum Narodowego Polski w Raperswilu:

Zamierzając wykonać to polecenie szanownego pana, udałem się do pana Rużyckiego, który znajdował się sam w dużej Sali na dole, i najuprzejmiej odezwałem się w te słowa:

– Czy pan pozwoli zabrać z tej Sali cztery sztychy i zawiesić w pokoju Falcka?

P. Rużycki podniesionym głosem i wywijając rękami odpowiedział:

– Ani mi się pan waż ruszać tych sztychów! Nie weźmiesz ich, pan! Ponieważ coraz bardziej wrzeszczał, rzekłem z całym pokojem;

– Bądź pan łaskaw nie podnosić głosu i rozważyć rzecz spokojnie. Pan Bukowski polecił mi...

– Nic mi nie obchodzi, co panu polecił pan Bukowski! Itp [5].

Występowanie w tekście głównym listów Żeromskiego fragmentów innych gatunków niewątpliwie dodaje owym listom walorów artystycznych, natomiast oddala od gatunkowych przepisów ukształtowania tekstu. Przypomnę, że eklektyzm gatunkowy jest cechą zauważalną raczej we wcześniejszej korespondencji pisarza, gdy każdy tworzony przez niego tekst realizując konkretną intencję pragmatyczną także pełnił funkcję warsztatu literackiego.

Wnioski i perspektywy dla dalszych badań. Podjęta w artykule analiza listów Stefana Żeromskiego prowadzi do wniosku o przywiązaniu Żeromskiego do europejskiej tradycji epistolograficznej, jeśli chodzi o formalnej stronie listów, natomiast świadczy, że kształtowanie treści listów odbiega od kanonów epistolograficznych i rozwija się w stronę literackości, przekraczając granicy literatury użytkowej. Literackość owa ujawnia się w strukturalno-semantycznych właściwościach listów: derywaty słowne, sposoby łączenia wyrazów, wśród których wyróżnia się bardzo rozległa synonimia, antonimia, wielość używanych epitetów i metafor, założona semantyczna niedokończoność zdań, semantyka ukrytych treści, gatunkowy eklektyzm – te cechy tworzą idiosyl pisarza i nawiązują do jego utworów literackich. Czyli epistolografia Żeromskiego pełni funkcję warsztatu pisarskiego. Uważam, że ciekawą perspektywą dalszych badań spuścizny epistolograficznej znanych pisarzy są relacje, zachodzące pomiędzy sposobem tworzenia tekstów ich listów a tekstów fabularnych.

Źródła i literatura

1. Dobrzyńska (red.), *Typy tekstów: zbiór studiów / Dobrzyńska*. – Warszawa : Wydawnictwo IBL, 1992.
2. Adamczewski Stanisław, 1930, *Serce nienasycone. Książka o Żeromskim / Stanisław Adamczewski*. – Poznań : Wydawnictwo polskie R. Wegner, 1930.
3. Sękowska Elżbieta, 2002, *Dom. Słownictwo pism Stefana Żeromskiego*. – T. 3. / Elżbieta Sękowska. – Kraków : Universitas, 2002.
4. Sędziak Henryka, 2002, *Myśl i mowa. Słownictwo pism Stefana Żeromskiego*. – T. 7. / Henryka Sędziak. – Kraków : Universitas, 2002.
5. Żeromski Stefan, *Pisma zebrane / Stefan Żeromski*. – Warszawa : Czytelnik, 2001–2006. – T. 34–37.

Потапенко Лілія. Структурно-семантичні особливості листів Стефана Жеромського. У статті висвітлено специфіку епістолярних текстів Стефана Жеромського, що полягає в їх структурно-семантичній організації. Аналіз виконано на тлі європейської епістолярної традиції й канонічних зразків організації текстів листа. Листи письменника свідчать про дотримання Жеромським канонів жанру, якщо йдеться про формальну організацію листа (текстову рамку), однак демонструють вільний підхід автора до організації змісту (основного тексту). Серед рис, які визначають особливість організації основного тексту листів і характеризують ідіостиль письменника, виділено такі структурно-семантичні чинники, як словникові деривати, широка синонімія й антонімія, численність уживаних епітетів і метафор, навмисна семантична незакінченість речень, семантика прихованих змістів, застосування жанрово невластивої листу організації змісту. Саме ці чинники творять надмірну літературність текстів і жанрову електику, що приводить до висновку про визнання епістолярію Жеромського його письменницькою майстернею, доробок якої письменник використовує у своїх фабулярних творах.

Ключові слова: жанр, епістолярний текст, текстова рамка, основний текст, ідіостиль, жанрова електика.

Потапенко Лилия. Структурно-семантические особенности писем Стефана Жеромского. В статье рассмотрена специфика эпистолярных текстов Стефана Жеромского, заключающаяся в их структурно-

семантичної організації. Аналіз виконаний на фоні європейської епістолярної традиції і канонічних образців організації текстів письма. Письма писателя свідчать про дотримання Жеромським канонів жанру, якщо мова йде про формальну організації письма (текстової рамки), однак демонструють свободний підхід автора до організації змісту (основного тексту). Серед рис, які визначають особливості організації основного тексту писем і характеризують ідіостиль писателя, виділені такі структурно-семантичні фактори: словарні деривати, широка синонімія і антонімія, частотність уживаних епітетів і метафор, нарочита семантична незаконченість речень, семантика прихованих значень, застосування жанрово несвойственной письму організації змісту. Саме ці фактори створюють надмірну літературність текстів і жанрову еkleктику, що дозволяє зробити висновок про визнання епістолярія Жеромського його письменською майстерською, наробки якої писатель використовує в своїх фабулярних текстах.

Ключові слова: жанр, епістолярний текст, текстова рамка, основний текст, ідіостиль, жанрова еkleктика.

Potapenko Liliya. Structural-semantic Features of Stefan Zheromsky's Letters. The article focuses on the specifics of epistolary texts by Stefan Zheromsky, their structural-semantic organization. The analysis is made within the framework of European epistolary tradition and consideration of canonic letter tailoring samples. Zheromsky's letters demonstrate that the writer followed the genre's canons in the formal organization of letters (text frame), however they display the writer's free approach to the context (main text) organization. Among the characteristic features of the writer's idiosyncrasy and his letters' main text organization there are distinguished the following structural-semantic elements: lexical derivatives, rich synonymy and antonymy, numerous epithets and metaphors, semantic incompleteness of sentences, semantics of hidden senses, and usage of letter context organization not specific to the genre. These very features produce excessive literariness of the texts and genre eclectics. This leads to Zheromsky's epistolary recognition, the fruitful results of which the writer applies in his plots.

Key words: genre, epistolary text, text frame, main text, idiosyncrasy, genre eclectics.

Стаття надійшла до редколегії
20.04.2016 р.

УДК 811.111+81'38

Інна Редька

Емотивність англомовної трансжанрової пасторалі

У статті розглянуто особливості реалізації емотивності в трансжанрових пасторальних поетичних текстах (наприклад пасторальний гімн, пасторальна балада тощо). Виявлено, що зближення пасторалі з матрицями інших поетичних жанрів відбувається за принципами жанрового бленду, жанрової побудови або жанрової вбудови-бленду й зумовлюється моделюванням образу емоції автора в поетичному тексті. Емотивність трансжанрової пасторалі може організовуватися за маятниковою або піковою моделями, або моделлю вихра, а емотивний поворот (ключове тональне переломлення) відбувається в нетиповому для пасторалі напрямі: від переживання ліричним суб'єктом благодаті до тривоги, суму або до його суперечливих внутрішніх відчуттів (наприклад захоплення, огорнутого сумом, або нерозділеного кохання, овіяного зачаруванням). З'ясовано, що жанровизначна ознака пасторалі, що полягає в конвергенції образів, залишається домінуючою в трансжанровому пасторальному тексті й знаходить вияв у емотивних імплікатурах (пасторальний гімн), парадоксі внутрішніх відчуттів ліричного суб'єкта (пасторальне хайку, пасторальна балада), позначеному відповідними зображувально-виражальними засобами.

Ключові слова: емотивність, емотивний поворот, трансжанровий поетичний текст.

Постановка наукової проблеми та її значення. Поетика жанру віршованої пасторалі викликала й продовжує викликати інтерес у дослідників поетичного слова, дарма що сьогодні позначене пануванням позажанрового ліричного вірша. У філологічній парадигмі поетична пастораль отримала досить різностороннє висвітлення. З'ясовано еволюцію жанру пасторалі в межах XVI–XVII ст. (В. Н. Ганин), виявлено впровадження пасторальних мотивів в ідіюстилях окремих авторів (Д. В. Минахин, Т. Винник), окреслено основні ознаки реалізації емотивності пасторалі (у співвідношенні *протомадель* :: *варіант*) (І. А. Редька), а також варіювання особливостей емотивного повороту пасторалі в діахронічному аспекті (І. А. Редька). Утім, наявні розвідки з цієї теми не висчерпують